

UDC
UDK 910:378.3 (497.12) »1977, 1978« = 863

POROČILO O DELU GEOGRAFSKEGA INŠTITUTA ANTONA MELIKA SAZU V LETIH 1977 IN 1978

Milan Šifrer*

V letih 1977 in 1978 je bilo na Inštitutu zaposlenih 11 ljudi: upravnik inštituta (akad. dr. Svetozar Ilešič), 4 raziskovalci (dr. Drago Meze, dr. Milan Šifrer, Milan Natek, Milan Orožen Adamič), 3 člani kartografskega oddelka (Marko Zerovnik, Milena Hribar, Maruša Rupert), fotografski mojster (Vlado Vivod), knjižničar-administrator (Marija Gorenjšek) ter honorarni znanstveni sodelavec (dr. Valter Bohinec).

S tako zasedbo smo v teh dveh letih nadaljevali z raziskovanji, ki potekajo že od leta 1971 pod naslovom »Geografija poplavnih področij na Slovenskem«. Po predvidenem programu smo v letu 1977 zaključili s proučevanjem doline Krke od Bele Cerkve navzdol (dr. Milan Šifrer, dr. Franc Lovrenčak, Milan Natek), porečja Rižane in Badaševice (Dušan Plut), porečja Dragonje (Milan Orožen Adamič) ter Grosupeljske kotline (dr. Drago Meze); na zadnjih treh področjih je pri proučevanju prsti in rastja sodeloval dr. Franc Lovrenčak. Rezultate tega dela predstavljajo elaborati s skupaj 476 stranmi ter številnimi kartami, diagrami in slikami, ki smo jih novembra 1977 predali Raziskovalni skupnosti Slovenije.

Leta 1977 smo začeli tudi s četrto etapo proučevanj poplavnih področij in še v istem ter naslednjem letu proučili poplavna področja na Planskem polju (dr. Ivan Gams), v porečju Hudinje (Milan Natek), v dolini Rašice z Dobrepoljem (dr. Drago Meze), na Kočevskem polju (Andrej Kranjec) ter na Ljubljanskem barju (dr. Milan Šifrer, Marko Kolbezen, dr. Franc Lovrenčak).

Zaradi lažjega razumevanja obsega opravljenega dela je morda prav, da opozorimo, da se pri proučevanju poplavnih področij nismo omejevali samo na njihov morfogogenetski razvoj ter na druga fizičnogeografska dejstva, ampak da so nas zanimali tudi zelo raznovrstni posegi človeka v ta svet in da smo proučili s tem v zvezi tudi izrabo tal na njem. Za pravilno vrednotenje specifičnosti poplavnega sveta pa smo morali poseči tudi iz-

* Dr., znanstveni svetnik, Geografski inštitut Antona Melika pri SAZU, Novi trg 4, 61000 Ljubljana, YU.

ven njega ter še posebej pri hidrografske problematiki vključiti v premo-trivanje vse široko hidrografsko zaledje, njegov relief, kamninsko zgradbo, prst, rastje, klimo pa tudi vse pomembnejše posege človeka v ta svet. Kako se s tem obseg proučevanj poveča, nam najbolje ilustrira primer Krke, pri kateri smo morali vključiti v premo-trivanje ves širok svet južno in jugozahodno od Posavskega hribovja s Suho krajino ter s širokim območjem kraških polj (Grosupeljsko polje, Dobropolje, Ribniško polje, del Kočevskega polja) tja do Blok, Velike gore, Roga in Gorjancev, vključujoč tudi vso obsežno Krško kotlino.

Veliko pa smo delali v tem času tudi na drugih temah, kot so: Redna vsakoletna merjenja ter proučevanja Triglavskega ledenika ter ledenika pod Skuto (Milan Šifrer), Geografsko proučevanje posledic potresa v severozahodni Sloveniji (Milan Orožen Adamič), Geografsko vrednotenje prirodnega okolja za potrebe regionalnega planiranja na primeru Domžal in okolice (Milan Orožen Adamič), Razvoj hribovskih kmetij v Gornji Savinjski dolini po letu 1967 (dr. Drago Meze), Zemljiško posestna struktura v Spodnji Savinjski dolini (Milan Natek), Aplikacija kartografskih metod na primeru razvoja naselij v občini Kamnik (Marko Žerovnik).

V okviru prve naloge smo v letih 1977 in 1978 opravili redna vsakoletna merjenja ter proučevanja Triglavskega ledenika in ledenika pod Skuto (Milan Šifrer) ter ugotovili, tako kot ugotavljamo že od leta 1959 dalje, da se zadržuje na njih čedalje več snega; ob opazovanjih leta 1978 pa smo konstatirali tudi že rahlo povečanje ledenikov samih. Da bi imeli iz obdobja kopičenja kot tudi taljenja snega na Triglavskem ledeniku tekom leta čim boljše sliko, smo se dogovorili z meteorološkimi opazovalci na Kredarici za redno mesečno, po potrebi pa tudi večkratno fotografiranje ledenika.

Milan Orožen Adamič je zaključil s proučevanjem potresa v severozahodni Sloveniji ter izdelal študijo, ki je izšla v 18. knjigi Geografskega zbornika. Obenem je nadaljeval z delom na temi Geografsko vrednotenje prirodnega okolja na primeru Domžal in okolice. V zvezi s to problematiko je izdelal tudi že prvi del poročila o teoretično metodoloških problemih vrednotenja pokrajine.

Drago Meze je v letih 1977 in 1978 zaključil s proučevanjem razvoja hribovskih kmetij v Gornji Savinjski dolini po letu 1967. Rezultate tega proučevanja je zbral v obsežni študiji, ki bo objavljena v 19. številki Geografskega zbornika. Pri tem svojem delu je sistematično proučil življenjske pogoje in gospodarjenje na 495 hribovskih kmetijah. Pri tem ga je še posebej zanimala vloga novozgrajenih cest. Primerjava gospodarstva teh kmetij z dolinskimi pa je opozorila na zelo zanimive razlike. Predvsem imajo hribovske kmetije veliko več gozda, tj. lesa, kar jim omogoča samostojnejši razvoj, medtem ko so dolinske odvisnejše od drugih virov (intenzifikacija predvsem mlečne živinoreje, zaposlovanje v nekmetijskih dejavnostih itd.).

Milan Natek je nadaljeval s proučevanjem zemljiško-posestne strukture v Spodnji Savinjski dolini. Na osnovi arhivskega gradiva je napravil pregled zemljiško posestnih razmer za zadnjo četrtino preteklega stoletja

(okolj leta 1879). S tem v zvezi je proučil posestne razmere za 50 katastrskih občin, ki zajemajo blizu sto naselij in ugotovil močno razdrobljenost. Nadalje je pregledal več kot 6000 posestnih listov za 18 katastrskih občin oziroma 35 naselij žalske občine in na osnovi tega sestavil začasni pregled zemljiško-posestnega stanja za nekmečke ter mešane kmetijske obrate. Na osnovi tako zbranega gradiva ugotavlja, da sta v pretežnem delu Spodnje Savinjske doline že več kot dve petini kmetijskega zemljišča v lasti nekmečkega prebivalstva.

Marko Zerovnik pa je opravil v tem času obsežno analizo metod za sestavo tematskih kart s področja geografije naselij. Dobljene rezultate je strnil v zajetno študijo z naslovom Aplikacija kartografskih metod na primeru razvoja naselij v občini Kamnik, ki jo je predal Raziskovalni skupnosti Slovenije.

Leta 1977 smo izdali 16. knjigo Geografskega zbornika z razpravami: Zgornja gozdna meja v Kamniških Alpah v geografski luči v primerjavi s Snežnikom (Franc Lovrenčak), O zgornji gozdni meji na jugovzhodnem Koroškem (Ivan Gams), Geografski učinki žleda v gozdovih okrog Idrije in Postojne (Milan Šifrer).

Istega leta je upravnik Inštituta, akademik dr. Svetozar Ilešič, kot glavni urednik Geografskega zbornika, lektoriral in uredil gradivo za 17. in 18. knjigo zbornika, ki sta šli leta 1978 tudi v tisk. V prvi so tri razprave: Poplavni svet v porečju Dravinje (Milan Šifrer), Poplavna področja v Gornji Savinjski dolini (Drago Meze), Poplavna področja ob Sotli (Marko Kolbezen in Marjan Žagar), v drugi pa dve: Poplavna področja v Spodnji Savinjski dolini (Milan Natek) in Posledice potresa v Gornjem Posočju (Milan Orožen Adamič). Pripravili pa smo tudi že gradivo za 19. knjigo Geografskega zbornika, ki je trenutno v dokončni redakciji pri glavnem uredniku. Zbornik bo precej zajeten, saj bo vseboval kar tri razprave: Razvoj hribovskih kmetij v Gornji Savinjski dolini po letu 1967 (Drago Meze), Geografske značilnosti poplavnega sveta ob Dragonji in Drnici (Milan Orožen Adamič), Geografske značilnosti poplavnega sveta ob Rižani in Badaševici (Dušan Plut).

V istem obdobju je dr. Valter Bohinec dopolnjeval geografsko bibliografsko kartoteko Slovenije z novejšo geografsko ter geografiji sorodno literaturo. Nadaljevali pa smo tudi z urejanjem geografske fototeke ter dia-teke Slovenije.

Za inštitutsko knjižnico smo v letih 1977 in 1978 prejeli 1284 novih knjig in revij, ki jih dobivamo povečini v zameno za Geografski zbornik. V knjižnici shranjujemo tudi knjige Sveta za proučevanje in varstvo okolja pri SAZU. V letu 1978 smo začeli tudi z izdelavo geselskega stvarnega kataloga, ki bo bistveno povečal uporabnost knjižnice.

Pri prikazu opravljenega dela v letih 1977 in 1978 ne smemo prezreti tudi sodelovanja članov Geografskega inštituta Antona Melika na številnih domačih pa tudi nekaterih mednarodnih zborovanjih geografov ter geomorfologov. Tako se je udeležilo 11. zborovanja slovenskih geografov v Mariboru v zadnjih dneh junija (26. do 28.) leta 1978 kar 5 članov našega

inštituta, od tega 4 z referati: Svetozar Ilešič, Misli o slovenski geografiji med Mariborom 1954 in Mariborom 1978; Drago Meze, Učinki povezave Gornjesavinjskih hribovskih kmetij s cestami; Milan Natek, Spreminjanje zemljiških kultur kot odraz gospodarskega razvoja pokrajine (na primeru katastrske občine Zalog v Savinjski dolini); Milan Orožen Adamič, Geografsko proučevanje naravnih katastrof s posebnim ozirom na posledice potresa v Posočju.

Svetozar Ilešič in Milan Orožen Adamič sta sodelovala tudi na jugoslovanskem simpoziju z mednarodno udeležbo »Geografski problemi življenjskega okolja« v Celju leta 1978; prvi z daljšim prispevkom v razpravi, drugi pa z referatom »Oris problematike odpadkov v Ljubljani«. Milan Orožen Adamič se je udeležil z referatom tudi posvetovanja o fotodokumentaciji krasa in jam, ki je bilo istega leta v Ljubljani. Že prej pa je sodeloval tudi pri pripravah ter izvedbi posvetovanja »Vplivi okolja na človekov organizem«, ki je bil na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani (maja 1977).

Milan Šifrer je v dneh med 21. in 24. novembrom 1977 sodeloval na jugoslovanskem simpoziju z mednarodno udeležbo »Naučno delo Jovana Cvijića« v Beogradu, kjer je imel referat z naslovom »Cvijićeva glaciološka odkrija na balkanskim planinama«. Na sestanku geomorfologov, ki so ga organizirali ob tem jubileju, je seznanil udeležence z delom ter uspehi Geografskega inštituta Antona Melika SAZU. Dal je tudi pobudo za koordiniran pristop k sistematičnemu proučevanju kvartarnega razvoja Pannonske kotline, ki so ga predstavniki jugoslovanskih geografskih inštitucij pa tudi zastopniki geografskega inštituta v Budimpešti z odobravanjem podprli. Udeležil se je tudi geomorfološke ekscurzije na Fruško goro. Koncem junija (26.—28.) se je tov. Šifrer udeležil 11. zborovanja slovenskih geografov v Mariboru, v dneh 27. avgusta do 2. septembra 1978 pa zborovanja kvartarnih geomorfologov na Dunaju in ekscurzije po severni strani Alp od Salzburga do Dunaja ter po sami okolici Dunaja.

Kartografski oddelek: Tudi v letih 1977 in 1978 je bilo delo na Kartografskem oddelku v glavnem usmerjeno na izdelavo tematskih kart pa tudi številnih drugih prikazov, kot n. pr. diagramov, skic itd., ki so za ilustracijo geografskih študij neobhodno potrebni. Tako sta pod tehničnim ter strokovnim vodstvom Marka Zerovnika izdelali Milena Hribar, kartograf, ter Maruša Rupert, kartografski risar, kar 29 barvnih tematskih kart, ki smo jih pripravili kot priloge k elaboratom za Raziskovalno skupnost Slovenije in kasneje za Geografske zbornike 17, 18 in 19 od katerih terja vsaka zelo dolgotrajno ter zamudno obdelavo.

Zaradi stalne preobremenjenosti kartografskih risarjev z delom smo se veliko ukvarjali tudi s poskusi, da bi izdelavo kart poenostavili. To se nam je s sodelovanjem med kartografskim oddelkom ter geografskim fotolaboratorijem tudi posrečilo.

V zvezi s teoretskimi raziskavami na področju kartografije moramo opozoriti predvsem na delo Marka Zerovnika Aplikacija kartografskih metod na primeru razvoja naselij v občini Kamnik, v katerem obravnava poglobljena dognanja na tem področju.

Vseskozi smo dopolnjevali tudi kartografsko zbirko, ki spada med največje na Slovenskem. Tako smo samo v letu 1978 prejeli od Geodetske uprave 205 listov topografskih načrtov (po starem osnovne državne karte) 1 : 5.000 in 1 : 10.000 in to v dveh izvodih na kartografskem ter paus papirju.

Med stiki kartografov s tujino, kaže opozoriti predvsem na udeležbo Marka Zerovnika na simpoziju poljske kartografije v Lublinu. Na razstavi, ki je bila v tej zvezi prirejena, smo predstavili nekatere naše tematske karte, ki so žele veliko priznanja. Ob tej priložnosti je navezal tov. Marko Zerovnik številne stike s pomembnimi kartografi na kartografskem oddelku pri poljski akademiji znanosti v Varšavi.

Milena Hribar pa se je v dneh 8. — 13. maja 1978 udeležila kartografskega kongresa v Bernu.

Geofotolaboratorij: Fotografski mojster Vlado Vivod je za potrebe Geografskega inštituta Antona Melika s kartografskim oddelkom in za nekatere druge delovne enote SAZU izdelal 1697 reprodukcij raznih topografskih kart in risb v zelo različnih merilih, nadalje 9571 povečav formata 24 x 30, 18 x 24 in 13 x 18 in 423 barvnih diapozitivov. Razen tega je razvil 1105 črno-belih filmov in 298 barvnih diafilmov.

Poudariti moramo, da delo v fotolaboratoriju ni usmerjeno v serijsko izdelavo izdelkov, zato je večina od teh v unikatu, ti pa zahtevajo daljša pripravljajna dela in zato zgoraj navedene številke samo skromno nakazujejo celotno delo geofotolaboratorija.

Poleg rednega strokovnega dela ureja Vlado Vivod tudi priročno geofototeko ter zbirko filmov.

**THE REPORT ABOUT THE WORK OF THE GEOGRAPHICAL
INSTITUTE ANTON MELIK AT THE SLOVENE AKADEMY OF
ARTS AND SCIENCES DURING 1977 — 1978**

Milan Šifrer

(Summary)

The report describes the petit research and the publishing activities of the Geographical Institute at the Slovene Academy of Arts and Sciences. The principal projects have been the following: the flood areas of Slovenia, physical environment in Slovenia (the consequences brought about by the earthquake in the area of the river Soča, scientific observation of the Triglav glacier and of the glacier below Skuta), geographical evaluation of physical environment for purposes of regional planning, transformation of the agrarian landscape in Savinjska dolina (development of mountain farms, changes in the land-ownership structure, etc.), thematic cartography and the editing of the Volumes XVI—XVIII of »Geografski zbornik«.